

TARMO TEDER

KOHTUMINE

Ellu oli vaikne ja üksildane, endasse sulgunud naine. Ilusaks teda pidada ei saanud, pigem peeti teda inetuks. Ka tema sisemine ilu oli küsitav. Haridust oli tal paberite järgi vähe, siit-sealt raamatutest ja ajakirjadest loetu ning üksluisel eluteel kogetu noorepoolse naise teadmisi suurt ei tõstnud. Aga lugeda Ellule meeldis, nii nagu kududagi. Käed käisid tal kiiresti, ent tema amet polnud roosiline: Ellu töötas haiglas sanitarina ehk viimase ümbernimetamise järgi puhastajana.

Suure haigla naistehaiguste osakonnas oli ta terve vihmase sügise ja vinge talve niiske lapiga reliiwpõrandaid nühkinud, tualettruumi ja operatsioonisaali prügiämbritest veriseid vatitopakaid korjanud, igasuguste daamide hädaldamist kuulanud ja nende kapriise täitnud. Töö talle ei meeldinud, aga paremat teenistust polnud kusagilt võtta — seal, Tallinnast viie-kuuekümmne kilomeetri kaugusel asulas, kus Ellu elas. Nõnda tuli tööpuuduse kartuses hoida seda madalapalgalist ja paljude poolt põlatud ametit, kuhu ta juba varahommikul ruttas.

Et jõuda kella poole kaheksaks tööle, tuli juba kell kuus rongis olla. Aga enne seda pidi Ellu oma toast kaks kilomeetrit raudteejaama kõmpima. Seetõttu tuli ärgata juba kell viis. Ja õhtul venis asi vastupidi. Kella kaheksast töölt pääsenud, astus Ellu raha kokkuhoiu mõttes jala läbi pimedada linna, ootas kõledal perroonil rongi ja jõudis heal juhul poole üheteistkümneks koju. Et seal pärast väikesi askeldusi kohe rampväsinult unne variseda.

Kunagi oli ta asula lähedal kanafarmis talitajana töötanud ja sovhoosi poolt sinna asulasse ühetoalise korterigi saanud. Vanasti maksti korralikult, siis võis oma elujärge rajada ja pesa sisustada. Nüüdki polnud Ellul kanasita vastu midagi, kuid kanad ja kanala olid laiali veetud, sitt huumuseks tahtunud ja tellisemüürides, mis olid pooleldi minema tassitud, ulus tuul. Alati, kui Ellu sealt mööda sammus, tungis ta rindu õõnes nukrus, sest kunagi oli ses „kasarmus“ kaagutanud üle kümne tuhande kana, ööpäev läbi olid säranud tuled ja munad olid alati priilt käes. Ellu oli siis hoopis priskem, kapitalism oli aga ta kondid naha alt esile kurnanud ja silmades miilas tihti justkui näljase rebase tuluke. Kuigi sanitar-puhastaja variant oli hädapärast peale sunnitud, endisi aegu ta ometi taga ei igatsenud. Sest kapitalism oli kirev, peibutav ja tuhandeid lootusi pakkuv, kus tuhkatrinust võis iga hetk saada printsess.

Ellu oli varase tõusmisega juba harjunud, ka kanalapäevil tuli tihti koos lüpsinaistega end enne kukke ja koitu voodist välja sundida. Aga siis asus farm sealsamas asula külje all, ka kõik eluvajadused võis käe-jala juures ära õiendada, sest tarbimisvajadusi õieti nagu polnudki. Uuel ajal aga elu otsekui

surus inimesele oma tuhandete pakkumistega igasuguseid uusi ahvatlusi peale, isegi seal unises asulas, kus ei toodetud midagi muud peale tahtmist.

Tallinn oli omaette ooper. Rong logises oma poolteist tundi, enne kui see meeletult sõiduraha neelav piinapink Lilleküla teivasjaama jõudis. Teinekord sai Ellu oma puudujäänud une kõledas vagunis kuidagi täis tukkuda. Et pealinna jõudes läbi sopaste tänavate haiglani tõtata. Aga enne poolt kaheksat oli ta alati platsis ja vanemõel polnud midagi nuriseda.

Terve pika päeva harjade, lappide, kaabitsate, ämbrite, lahustite ja jäätmete maailmas askeldanud, abordiliste kapriise ja vanemate olijate jooksumist talunud, pidi Ellu õhtul tagasi asulasse minema, sest pealinnas tal ööbimiskohta polnud. Ta oli juba proovinud oma keskkütteradiaatoritega ja viie-kuuetuhandekroonise üürivõlaga korterit pealinna kas või ahikütttega kööktoa vastu vahetada, aga keegi ei suvatsenud kuulutuse peale vastatagi. Mingi kauge, punasovhoosi-järgses tühjuses kõdunev asula ei paistnud kedagi huvitavat.

Viieks-kuueks öötunniks koju tagasi sõitmine oli väga tülikas ja omajagu mõttetu ajakulu, aga sanitari-puhastaja kohta tuli pidada kas või seetõttu, et haiglas sai mitu korda päevas tasuta süüa. Teinekord koguni üht-teist koju kaasagi võtta, kui tuttav köögitöeline juhtus lahkesti pakkuma. Pealegi olid pärast kaht pikka tööpäeva kaks päeva vabad ning siis võis lugeda, kududa ja ristsõnu lahendada, nii palju kui tahtmist jätkus.

Mingeid erilisi riideid Ellu ei ihaldanud, üht-teist moekamat suutis ta endale ise kombineerida. Palju leevendust pakkusid ka humanitaarabikotid, mida ahned haiglatöötajad üksteise võidu lahti katkuma tõttasid. „Nagu kanad saiakannika kallal,“ leidis Ellu tabava võrdluse.

Muidugi tahtis ta endale pesumasinat, värvitelerit, uut triikrauda ja külmaskappi, tolmuimejat ja mikrolaineahju, aga ta ei kujutanud ette, kuskohast nendeks praktilisteks asjadeks raha pidi tulema. Mõnikord oli ta linnakaupluses kodumasinaid kadeda pilguga pielnud. Aga hiljem harjusid vilkad käed jälle oma sissetöötatud rütmis käima, pesu väänama ja kägiseva kušeti alt tolmu tõmbama. Kaktused tema toa aknal olid kogu aeg värsked, ega sinna kitsukesse elamisse teab mis asju mahtunudki.

Üldjoones vaadatuna paistis Ellu elu uues Eestis teiste kümnete tuhandete peost suhu elavate ja ots otsaga kokku tulevate inimeste kõrval samaväärne ning ega ta ise ka oma „väikese inimese hallist saatusest“ tragöödiat teinud. Elu lihtsalt tahtis kuidagimoodi elamist.

Vahel harva, et üksluisuse halli tonti veidikenegi peletada, lõi ta oma kasinast sanitaripalgast tagasihoidlikku lusti. Siis uitasid naisukese silmad vabal õhtupoolikul üle kohvikulaudade, lootes kohata mõnd võimalikult alkoholivaba ja selgepilgulist meest. Aga kohvikutes kurameerimine oli täiesti iganenud tegevus, igatsetut leidmata Ellu oma odava sigareti tuha-toosi, vahetas kohviku kinosaaali vastu, sulas linašundmustesse, kaotas reaalse aja voolamise taju ja elas mõne tunni nagu näitlejatega ühes nahas, et siis jälle lohutusse tegelikkusse naasta. Haruharva ehtis ta end ja läks teatrisse. Aga vaatuste vaheajal teatrimaja ilusate, temast justkui hoopis jõukamate ja

rammusamate naisinimeste ja rahulolevate paaride seas jalutades tundis ta end hoopis eraldatumana kui kinosaaali kaitsvas pimeduses.

Tantsida Ellu ei osanud, diskol polnud ta juba kümme aastat käinud ning ta ei mäletanudki enam täpselt, millal see oli, kui ta sovhoosipeol mõne vindise traktoristi haardes tantsida tammus. Viimati oli ta mehe kaisus maganud millalgi laulva revolutsiooni päevil, nüüd kehtis Eesti Vabariik juba teab mitmendat aastat. Öhtuti pärast tööd kõndis tüdruk trammiraha kokku hoides ja pätte kartmata raudteejaama, ootas ja sai logiseva kütmata rongiga oma asulasse.

Ellu toimetas oma väikesi toimetusi, näksis juustusaia, puges jahedate linade vahele ja luges. Siis, kui tuhanded temavanused naised oma meeste kõrval suikusid või unerohuks hilisõhtust seksi nühkisid, pani ta poolelioleta Tammsaare kõite ohtes öökapi — Anton Hansen oli ta salaarmastus.

Ellu oli kodune inimene ega liikunud palju. Vabadel päevadel ta kudus, luges, lahendas ristsõnu ja kohendas majapidamist. Mõnikord oli ta vastanud meeste kuulutustele „Soovilehes“ ja käinud kohtumaski, aga hiljem temaga keegi kontakti ei otsinud. Ta ise oli ka kord tutvumiskulutuse avaldanud, aga vastused, mis selle peale tulid, olid liiga ühemõtteliselt seksuaalse tooniga. Ega Ellul seksi vastu midagi ju olnud, aga tema meelest pidi tutvus enne ikka kurameerimisega tuurid üles võtma. Kuid oma probleemides sumpavail mees- tel polnud kiire ja rabelevas maailmas Elluga kurameerimisele aega raisata; kui mõnel paksmaol temaga nikkumise mõte pähe tuligi, ei viitsitud seda tavaliselt teoks tegema hakata. Ja see vasttekinud suhte otsekui näkkusülitav poolelajätmine oli teinekord päris pisarateni kurvakstegev.

Pärast rahutut und oli naine mõnikord kiimaline ja hõõrus end orgasmile. Hiljem tegi ta ajutist lohutust andva tegevuse pärast endale sisemiselt etteheiteid. Ta oli küll lugenud, et masturbeerimine on täiesti tavaline ja laialt levinud tegevus, kuid mingi talurahva tõutervislik arusaam istus ikka sügavalt sees.

Ellu isa oli juba ammu surnud ja vana ema elas teises Eestimaa otsas, kus noorem õde teda abistas. Ema juurde polnud Ellu juba mitu aastat sõitnud, nad vahetasid aastast mõne kaardi ja kirjarea. Aga emale ta vahel mõtles ja tundis teise viletsusele kaasa. Ellul endal lapsi polnud, paar nooruses sovhoosiajal tehtud aborti kriipisid veel aastate tagant hinge. Teisalt, mida head peale debiilikute neist viinastest traktoristidest ikka signunud oleks?

Tegelikult ta ühteagu kartis ja ihales meest. Kartis seetõttu, et pelgas end inetuks, teistest äratõugatud pardipojaks, ja ihales täiesti tavaliselt, nagu mehe jõudu ja vallutust ihkav naine. Kuid meestega suheldes oli ta krambis, kartis midagi valesti ütelda ja rumalana paista. Iga ütlus, mille Ellu haigla- lueksipa, torumehe või majandusjuhataja ees suust kuuldavale kiskus, oli eelnevalt mõttes läbi kaalutud. Ta tahtis oma lihtlausestega elutarkust väljendada, kuid tegelikult polnud ses mingit sügavust — paljas igapäevaste tegemiste ümberütlemine. Farmis töötamise ajast oli see toimetuste käigu kommenteerimine talle külge jäänud, sest nii tavatsesid teha ka teised kanatalitajad.

Sanitarina polnud Ellu kaasainimestest võõrdunud, kuid tundis ometi

mingit vaheseina enda ja teiste vahel. See võis tuleneda seisuste vahest, patientidesse ei saanud ta nagu kaagutavatesse munejatesse suhtuda, nende hulgas oli vahel tuntud tegelasi või väga tuntud tegelaste abikaasasid, kes andsid haiglatöötajatele klatšiainet. Seltskonnakroonika oli kõigil peas, ja kellel veel polnud, sellele anti õhinal kohe õppetund. Ainult sanitaride keskel tundis Ellu end võrdväärseks, kuid kolleege oli vähe, enamik keskealsed venelannad, kellega oli raske suhelda, sest vene keelt rääkis Ellu konarlikult.

Haiglas oligi ta nende tüsedate, ahnete ja närviliste emandate mõjul suitsetama õppinud. Kui oli suurem paus või päevatöö tehtud, armastasid sanitarid oma riietusruumis kohvi juua, reegleid eirates lahtise akna all sigaretti kuppida ja ülemusi taga rääkida. Mõni neist varastas odavaid toiduaineid, mängides köögitöolistega kokku. Ellu ise mitte eriti tihti, ja kui võttiski, siis harva ja väikestes kogustes. Kuid ega see teda teistest paremaks teinud. Kõik rabelesid oma väikese inimese argihimukestes, et ots otsaga kokku vedada.

Vahel Ellu tundis, et hing seisab ju igatepidi kuidagi sees ja püsib ju inimenegi keset üleüldist maist saginat kuidagi jalgel, aga et midagi muuta, selleks pole tal enamasti jõudu. Ja selle mõistmine lõi hinge ülbert irvitava tõsiasjana. Ta ei saanud aru, miks ta teistest sitemas seisus pidi siplima, mille poolest teised tast paremad olid. Ju siis Jumal oli ta päritolu ja saatuse-
raja nõnda ära määranud. Aga oma rumalust ja passiivsust Ellu endale tunnistada ei tahtnud. Ja mis tal tegelikult ette võtta oligi? Justkui kärbes liimipaberil, kuniks...

Vabadel päevadel võis oksendamiseni lugeda ja ristsõnu lahendada, aga ikka tuli see kärbsetunne tagasi ja käis parajalt närvidele. Ükskord puhus ta mitu õhupalli täis, riputas trümmoo ette, tõi köögist suure lihanoa ja võttis end alasti. Erivärvilised pallid hõljusid kergelt peegli ees, Ellu vaatas oma väiksepoolseid, veidi juba ripnevaid rindu ja vedas noateraga nendevahelist nõgu pidi aina tugevamini nahale rõhudes, kuni ilmuski veritsev triip. Ta jälgis kaamel nahal kasvavat vereviirgu ja tundis midagi sügavat, mille väljendamiseks puudusid selged sõnad. Siis vedas ta noaga iharalt üle õhupalli, kuni see lõhki plaksatas, samas raius ta veel kaks palli puruks, ja need jäid nagu kasutatud kondoomid peeglile tolknema. Ellu adus nende inetuses omaenese võrdkuju ja lähendas sisemises tigiduses oma palge peeglile, nii et hingeaur jahedale pinnale uduks korjus. Naine kriipis noaga udu peeglil, otsekui tahtes oma silma peast välja torkida.

Lõpuks ei talunud ta enam iseenda silmavaadet ja viskus voodile. Mõte noast lisas erilist pinget ja ta kasutas käepidet. Vastupidise hõõrumise terav võimalus pahupiditses teadvuses, naine ägas, närvis oma kondist õlga ja ulgus omaette, kuni segane mõnu ta hägustunud aru mattis. Nuga libises põrandale ja padi niiskus nuuksuja pisarast. See oli ühtaegu mõnu, valu ja vabanemine ning Ellu tundis, et elu on vastik, mõttetu, inimest alandav vägivald.

Kui kevadine päike kärbsed sumisema äratas, närvilised arstid ja vagurad, justkui koerasilmsed külastajad oma poriste jalanõudega haiglaruumidesse pätssid, võttis Ellu end töölt lahti. Õigemini andis äkilise tuju ajal avalduse enda teisele tööle üleviimise kohta. Aga garderoobis, mille hoidjaks ta sihtis, oli tahtjaid, majandusjuhataja tuttavaid vanu pensionärimuttes juba küll ees.

Nõnda oli Ellu kohast ilma, ja kuigi teda avaldust tagasi võtma keelitati, jäi ta väliselt endale kindlaks. Sisimas ta küll kartis ebakindla tuleviku pärast, sest ega tööd, kas või koristaja või sanitari või nõudepesija madalapalgalist ja paljudele haugutada nühkimistki kerge leida olnud, aga teisalt pidas ta end piisavalt elu näinud naiseks, kes võis ju, jalad seinal, mõnda aega mõtteid ja vastupanujõudu koguda.

Nõnda saigi Ellu lõpparve, mis sisaldas ka puhkusetasu. Ta oli juba oma kodinad haiglast koju viinud, seisis veel viimast minutit suure hoone fuajees ja kahtles, kas ta enam kunagi siia majja satub. Laipu viidi teise korpuse kaudu. Mõttes jättis ta hüvasti, viskas kotikese üle õla ja läks.

Vihm oli tänavad puhtaks kastnud, murulapikestel öitsesid krookused ja stsillad, naise meel oli lahe. Ellu astus kesklinna poole ja nautis ebamääraselt terenduvat vabadust. Ent sel vabadusel olid paarituhandekroonised raamid.

Kesklinna saginas juhtis Ellu end üldvoolust kantuna kaubamaja trepidest üles. Valmisriiete kirevad read peibutasid mustritega ja peitsid seda ainsat, mida — oh, kuidas andis otsida! Ta valis kaua ja passis mitut mudelit; viimaks istus see seljas nagu valatud — täpselt tema kehavormidega sobiv erksavärviline kleit, mille ta samas, kui arve tasutud, selga otsustas jätta. Korraks kaalus ta koguni, kas mitte oma viledaks kulunud teksapüksid prügikasti visata, kuid praktilise inimesena pani need siiski kilekotti.

Jalatsite osakonnas läks samamoodi — pärast pikka valimist ja proovimist jättis ta kreemitoonilised kingad jalga ja toppis narmendavad botased teksapükste juurde. Ellu keerutas end peegli ees ja nautis oma uut välimust. Samas haaras ta pungil kilekoti, mis talle mitte kuidagi kätte ei sobinud.

Tänaval sulas ta jälle üldisse voogamisse, mõne vastutuleva mehe pilk vilksas nüüd Ellule ja kohe ka kilekotile, mida Ellu juba häbenema hakkas. Pärast seda, kui ta ühe mehe palgel muige tagamõtte oli tabanud, keeras ta vähemkäidavasse kõrvaltänavasse. „Hüvasti,“ ütles ta oma vanadele, teda truult teeninud kehakatetele ja pungil kilekott potsatas hoovis lehkavasse prügikonteinerisse. Nüüd olid käed vabad. Ellu soris veidi käekotis ja kaalus ahenenud võimalusi. Ainult aega oli küll ja küll.

Sisenedes nägi ta end juuksuri klaasuksel peegeldumas, pärastlõunane ruum lõhnas Ellule tundmatutest aroomidest, ta ei mäletanudki enam, millal ta viimati soengut oli lasknud teha.

Nüüd oli tujule voli antud ning Ellu otsustas sel päeval lõpuni minna. Sest ta tundis, kuidas keegi teda ootab. Kuigi ta ei teadnud, kellega ta kohtuma pidi.

Šampoonivahtu laialihõõruvad juuksurisõrmed masseerisid paindlikult Ellu peanahka, silmad vajusid kinni ja mööda keha valgus laiali mõnus surin. Teda toitis magus alateadmine ees ootavast kohtumisest. Reaalsus ähmastus ja kujutluses voolas vaba fantaasia.

Mõne aja pärast tungs alasti tegelikkus temasse tagasi. Arve, mida Ellu parajasti tasus, tundus üle mõistuse suur, soeng ei paistnud teab mis hiilgav. Kohmitsevate sõrmedega luges ta järelejäänud rahatähti ja tundis kurgus kuiva tõmblust: terve kuu eelarve oli paari tunniga läinud, kuid ta polnud

mingit erilist elu üldse tundnudki. Ta ei tahtnud seda mõru pilli tunnistada, tegelikkusest tuli põgeneda kas või kunstlikult üleskõetud meeleoluga. Vaoshoitud hüsteerias reaalsusele näkku sülitades neelas ta püstijalu baarileti ees mõne sõõmuga kaheksakümmend grammi kallist konjakit. Üks sajaline ees või taga, läks trumm — mingu ka pulgad!

Harjumatult uute kingadega jälle tänaval kõpsides adus ta, kuidas hall tulevik oma kümnete närvivate pisimuredega teda ootab. Aimdused kiusasid, Ellu teadis, et varsti peab ta jälle harja ja ämbri seltsi tagasi pöörduma ning ülbete juhuinimeste keskel ilma sõprade ja armastusea rahulduma vaid tühiste ja pinnapealsete suhetega. Karm tegelikkus paisutas ängistavat alaväärsustunnet, näriv igatsus mehe armastuse järele uhkas temast üle valusa lainena ja üksilduse terav habemenuga lõikas ühendust janunevasse südamese.

Peatänaval jalakäijate voos valu teravus küll mahenes, kuid ka kõige tihedamas inimesumas tundis ta end sisemiselt eraldatuna. Ellu isegi ei näinud, et mitme vastutuleva mehe pilk jäi talle pikemaks pidama, et hea tahtmise juures võinuks mõnest pilgust hetkelise armumisega välja luggeda.

Lõpuks nägi ta lilli. Õied haarasid teda kogu olemusega, värviline rahu tungis ta meeltesse, Ellus oli vaid üks hämmastav tundmus: lilled! Ja nende rahustav, kuid samas joovastav loomus nagu toonitanuks Ellu kuulumist siia, ainsasse ilusasse maailma, kus võis olemas olla.

Naine jalutas mitu korda lillebokside ees edasi-tagasi, lõpuks jäi hüplev pilk kahele roosile — veripunasele ja luikvalgele. Nende eest makstes ei tundnud ta kahju kaduvast rahast — mis läinud, see oli juba niigi läinud.

Ellu pale peegeldas hinge-erutust, oma kummalise ning vastuolulise välimuse ja naiivse hoiakuga ärritas ta lillemüüjate ärikihku. Lähimüügihasart ja konkurentsi pinge võbeles nende saamailmes, mõni nagu lausa mangus: ostke palun, ostke siit! Aistiti kergemeelset klienti. Hüüatati ostma seda ja seda. Halastamatu võtmise ja andmise maailma tumma tunnistajana määras üks maagilise kaunidusega õis Ellu valiku, ta ostis ka musta, otsekui kinnitades sellega oma raskemeelsust.

Äraoleval ilmel hoidis Ellu emalikult kaitstes roose rinna ligi. Ta astus sihitult, läks koos saginaga üle tänaval, foori all trammirööbastel mitme pahameelitseva vastutulijaga kokku põrgates. Paistis, et asiselt kiirustaval maailmal polnud ühe poolhullukesega mingit pistmist.

Ellu suundus teatri taha parki, võttis pingil istet ja jäi ootama. Ta ei teadnud täpselt, kellega ta kohtub, kuid veendumus, et oodatu varsti saabub, hakkas ta närvides ja veres pinget tõstma. Naises kasvas tegutsemistung, kuid kõikjal osavõtmatust nähes neeldus suhtlusesoov oma pulbitsevasse pessa tagasi. Ja nii nagu õhupallil on oma ülim paisumise mõõt, nõnda plahvatas ka Ellus kõik katki. Enesele aru andmata tõusis ta otsustavalt ja kõndis kiiruga mehe suunas. Iga kõpsuva sammuga lähenes ta oodatule, pörkas lõpuks vastu halli graniiti ja oligi selle vanamehe lummavas embuses. Kolm roosi langesid päikeses kilgendavale kivile, moodustades valge-puna-musta sik-saki. Anton Hansen-Tammsaare ei pööranud pead, kuid tema nukker, sügavamõtteline ja ajatu pronkpilk tunnistas oma uut naist.